

Mirsad D. Abazović, *Državna bezbjednost NR Bosne i Hercegovine i Cazinska buna 1950: činjenice i kontroverze*. Sarajevo: Fakultet za kriminalistiku i sigurnosne studije, 2009, 277 str.

Cazinska buna iz 1950. godine predstavlja jednu od najmračnijih epizoda u historiji Bosne i Hercegovine poslije Drugog svjetskog rata. Mračna nisu bila samo dešavanja u toku i nakon same bune, već je mrak pao i na samo izučavanje ovog događaja. O Cazinskoj buni se dugo šutjelo, a i kada se spominjala, to je bilo u općim okvirima i nedovoljno. Tek je 1991. godine, pojavljivanjem izvrsne studije Vere Kržišnik-Bukić *Cazinska buna 1950* (Svjetlost, Sarajevo, 1991), odgovoreno na većinu pitanja vezanih za ovaj povijesni događaj. U knjizi *Državna bezbjednost NR BiH i Cazinska buna 1950: činjenice i kontroverze* Mirsad D. Abazović govori da je ovaj događaj dugo bio prekriven povijesnom prašinom, ali da ga je službena vlast povremeno koristila po potrebi kao argumentaciju za vođenje vlastite politike. U dokazivanju svojih teza autor je koristio arhivsku građu Uprave državne bezbjednosti (UDB), ali i brojne studije drugih autora koji su manje ili više obrađivali ovaj period. Autor naglašava da je koristio i građu koja je bila sakrivena od Vere Kržišnik-Bukić tokom njezinog sedmogodišnjeg istraživanja Cazinske bune. U knjizi se ne nalazi šira elaboracija društveno-političkih odnosa u državi na unutrašnjem i međunarodnom planu, već je pažnja usmjerena na način na koji je država reagirala povodom ovog događaja.

Knjiga je podijeljena na 10 poglavlja, a to su: Uvod (str. 3-9); Cazinska buna 1950. kao tabu tema (str. 9-41); Publicistika i Cazinska buna (str. 41-105); (Po)buna (str. 105-155); Progon i odmazda (str. 155-177); Kaznene mjere (str. 177-201); Ko su progonjeni a ko progonitelji (str. 201-215); Varijacije progonitelja o kaznenoj politici (str. 215-229); Jugoslavija u vrijeme Cazinske bune – kratak osvrt (uz kontekst Informbiroa) (str. 229-237); In fine finali (str. 237-243). Pored ovoga, u knjizi se još nalaze i spisak literature (str. 243-249), recenzije (str. 249-263), registar imena (str. 265-277), te prilozi (277).

Autor na samom početku knjige kaže da njegova knjiga nije policijska vizija historije, niti znanstvena elaboracija historičara (str. 15-16); knjiga je nastala kao plod interesa za jedan važan događaj. Pored osnovne zadaće, a to je prikazivanje aktivnosti organa i institucija represije, što je učinjeno kroz originalne dokumente UDB-e,

Abazoviću je cilj bio obraditi kako je i u kojoj mjeri obrađena Cazinska buna u stručnoj i publicističkoj literaturi. Po njegovim riječima, Cazinska buna je u većini djela koja su nastala u periodu od izbijanja bune pa sve do kraja socijalističkog perioda marginalizirana i netačno predstavljena. Kao karakteristične primjere autor navodi *Povijest Saveza komunista Jugoslavije* (Beograd, 1985), *Istoriju Saveza komunista Bosne i Hercegovine* (Sarajevo, 1990) i *Jugoslavija 1918-1984, zbirka dokumenata*, autora Branka Petranovića i Momčila Zečevića (Beograd, 1985). Vrijedi reći da je autor dobro analizirao i druga djela koja obrađuju ovaj period ili u kojima se šire ili uže dotiče problematika vezana za Cazinsku bunu. Naročito je autor pohvalio rad Vere Kržišnik-Bukić, koji svakako predstavlja nezaobilazno djelo za svakog ko se želi baviti proučavanjem ovog povijesnog događaja, ali je ovim prethodno spomenutim knjigama posvetio nešto više pažnje, između ostalog, i zato što ona na izvjestan način reflektiraju stav službenih vlasti o ovome događaju, budući da je u periodu o kojem se govori, kao što je poznato, Partija držala sve konce vlasti u svojim rukama.

Autor je pažnju najprije posvetio buni, a zatim se osvrnuo na događaje koji su nastali nakon nje. Buna je izbila zbog bahatog ponašanja vlasti prema seljacima cazinskog i velikokladuškog kraja. Naime, proces kolektivizacije sela koji je počeo poslije rata ubrzan je u periodu poslije sukoba sa Informbiroom, između ostalog i zato što su se vlasti htjele dokazati kao dosljedni provodioci sovjetske politike. Vlast nije vodila računa o problemima i potrebama ruralnog stanovništva, što je u konačnici dovelo do izbijanja bune. Što se tiče upotrebe represivnih mjera, one su bile nesrazmjerne s obzirom na težinu i broj krivičnih djela. Abazović navodi da je ovo jedini događaj u historiji socijalističke Jugoslavije nakon kojeg su korištene masovne deportacije kao vid obračuna sa političkim neistomišljenicima, te tu pronalazi paralelu između sličnog ponašanja sovjetskih vlasti tokom sovjetske kolektivizacije sela za vrijeme vladavine Josifa Staljina. Autor navodi podatak da je čak 115 porodica (od kojih je 111 bilo bošnjačkih) sa cazinskog i velikokladuškog područja raseljeno na područje Srpske. Abazović postavlja pitanje da li je obim ovakvih represivnih mjera (strijeljanja, dugotrajne zatvorske kazne, gubitak građanskih prava, protjerivanja itd.) bio posljedica toga što su većina pobunjenika bili muslimani, a da je srpski kadar bio u znatnoj većini u svim ključnim državnim institucijama, koje su bile odgovorne za provođenje ovakvih mjera? Autor također smatra da se ne smije odbaciti dilema da je čitav događaj orkestriran sa viših nivoa vlasti, pošto se u dokumentima vidi da se za spremanje bune znalo i prije njenog izbijanja, a sami pobunjenici uglavnom su bili slabo obrazovani ljudi, koji su bili nedovoljno upoznati sa političkom situacijom u državi i svijetu da bi organizovali bunu na političkoj osnovi, za što su, između ostalog, bili optuženi na suđenju. Njihovo slabo obrazovanje i teška ekonomska situacija u ovom kraju omogućila je laku manipulaciju nad njima. Pored toga, pravni sistem Bosne i Hercegovine u ovome periodu bio je nedorastao ovakvoj situ-

aciji, a kao argument autor navodi da su gotovo tri četvrtine sudaca u Bosni i Hercegovini bili bez potrebnih kvalifikacija za obavljanje tog posla.

Na kraju knjige autor pokušava objasniti političku, društvenu i ekonomsku situaciju u kojoj se Jugoslavija nalazila za vrijeme Cazinske bune. Autor je značajnu pažnju dao sukobu sa Informbiroom, iz razloga što su pobunjenici od strane državnih institucija, između ostalog, označavani kao pojedinci koji su se stavili na stranu Sovjetskog Saveza u sukobu. U ovome dijelu autoru su potkralo nekoliko grešaka, poput datiranja prve petoljetke u period 1945-1950. godine (str. 229), ili podatka gdje autor navodi da je maršal Žukov (1897-1974) komandovao invazijom na Afganistan (1979-1988) (str. 232). Autor zaključuje da je država imala pravo korištenja represivnih mjera, jer je u situaciji u kojoj se nalazila imala legitimno pravo da brani poredak, ali u pitanje dovodi silinu i nesrazmjer tog odgovora u cilju sprečavanja širenja ovakvih i sličnih pokreta.

Knjiga Mirsada D. Abazovića je interesantno djelo, koje je dalo značajan doprinos istraživanju Cazinsku bune. Fokus autorovog interesa bio je rasvijetliti mjere represije kojima su bili podvrgnuti učesnici pobune, ali i njihove porodice. Uz činjenicu da je u svome djelu dao doprinos rasvijetljavanju ovih problema, Abazović u ovoj knjizi otvara i neka kontroverzna pitanja vezana za Cazinsku bunu, od kojih se ističe pitanje koliko su međuetnički odnosi za vrijeme Drugog svjetskog rata utjecali na izbijanje i tok bune, te koliko su represivne mjere bile potaknute religijskom pripadnošću stanovništva Cazinske krajine. Pored toga, autor je u knjizi na nekoliko mjesta objasnio ulogu državnih organa u organizaciji same bune. Ova pitanja do sada u historiografiji nisu dovoljno rasvijetljena, pa je njihovo otvaranje i/ili aktualiziranje korisno za dobivanje konačne istine o ovome povijesnom događaju. Knjiga, također, sadrži i brojne depeše, izvještaje i referate koje su pripadnici UDB-e načinili u ovome periodu, a to čitaocu daje uvid u provođenje represivnih mjera državnih organa vlasti, te knjiga ima i dokumentarni karakter. Ovu knjigu bih preporučio stručnoj, ali i široj javnosti koja je upoznata s problematikom vezanom za ovaj događaj i koju interesuje fenomen Cazinske bune. Knjiga može biti korisna i studentima kao dopuna za literaturu koja obrađuje ovaj period. Na kraju, pohvalio bih izdavača ove knjige što je omogućio da djelo koje obrađuje jedan tako važan događaj u historiji Bosne i Hercegovine socijalističkog perioda ugleda svjetlo dana ■

Muhamed Nametak